

ЗАДОЛЖИТЕЛЕН ОБИД НА МЕДИЈАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Апстракт: Основната цел на овој труд е да се анализира постоењето на медијацијата како средство за мирно решавање на спорови, рамката и институционалната поставеност и можностите за редефинирање на медијацијата и постапката за нејзино извршување. Досегашната пракса во постапката за медијација покажа одредени недостатоци и потешкотии особено во делот на нејзиното прифаќање, профилот на медијатор, институционалната поставеност на медијацијата и остварувањето на соработка со институциите на системот.

Улогата и значењето на медијацијата е исклучително важна во услови на остварување на силен реформски процес на правосудниот систем на Република Македонија и исполнување на тековните обврски кои произлегуваат од процесот на пристапување кон Европската унија.

Република Македонија има потреба од конкретна и јасно концепирана задолжителна медијација со дефинирана структура и практични решенија за ефикасна примена.

Клучни зборови: *медијација, задолжителна медијација, постапка на медијација, мирно решавање на спорови.*

COMPULSORY ATTEMPT TO MEDIATION IN MACEDONIA

Abstract: The main objective of this paper is to analyze the existence of mediation as a tool for peaceful settlement of disputes, the framework and institutional structure and to redefine the possibilities for redefinition of mediation and procedure for its execution.

From the view of current situation in the field of mediation which has been resulted from its practicing, some shortcomings and difficulties are foreseen, especially in terms of its acceptance, profile mediator, mediation institutional setting and achieving cooperation with institutions.

The role and importance of mediation is extremely important in terms of achieving strong reform process of the judicial system of the Republic of Macedonia and meet current obligations arising from the accession process towards the European Union.

Republic of Macedonia requires specific and clearly outlined mandatory mediation with defined structure and practical solutions for its effective implementation.

Key words: *mediation, mandatory mediation, procedure of mediation, peaceful resolution of disputes.*

* * *

1. Потребa од воведување задолжителна медијација

Постоечките одредби на Законот за медијација како основниот правен документ за регулирање на оваа материја и досегашната пракса во спроведување на медијацијата претставуваат базични индикатори за поставување на прашањето за третманот на медијацијата во целина и потребата од нејзино концептуално корегирање, и дополнување. Основен мотив за натамошно третирање претставува неминовната потреба од реструктурирање на медијацијата како поим и општествено призната категорија во правосудниот систем треба да има далеку посилно влијание и позначајна улога во решавањето на спорите.

Основа цел е создавање ефикасна и економична медијација која ќе служи на граѓанинот за решавање на неговите потреби.

Основното прашање се наметнува од анализата на досегашниот период на примена на медијацијата како алтернативно средство за решавање на спорови.

Што е досега направено и дали во доволна мера медијацијата го оправдала своето место и улога во решавање на постоечките проблеми во македонското општество? Дали во Република Македонија е потребно воведување на задолжителна медијација по примерот на некои други земји како што се САД, Канада и Австралија, земји со развиена медијација, Италија, една од земјите на ЕУ со силно практикувана медијација, Словенија како прва земја од поранешната федеративан заедница која формално правно започна медијација пред повеќе од 10-тина години и Црна Гора, која интензивно ја поставува медијацијата да одговори на современите предизвици и ефикасни начини за решавање на спорите преку медијацијата.

Врз основа на досегашните искуства со наведените земји, следуваат по неколку реченици за секоја земја.

Примери на задолжителна медијација

САД

Според статистичките показатели, во САД само 5% од предметите завршуваат во калсична судска постапка, додека останатите 95% се предмет на постапката на медијација, заради фактот што судската постапка се остварува во случаи кога предметот не може да се реши по пат на медијација.

На пример, во Калифорнија во 1998 година е донесен Закон за медијација со кој е регулирана медијацијата во граѓанските спорови, семејните права и работните права. Странките во постапката на медијација мора да бидат подготвени и да останат присутни и да учествуваат во медијацијата се додека се постигне договор или додека не заврши постапката на медијацијата.

Канада

Во Канада на пример со судска спогодба се решаваат околу 75% од предметите а со задолжителна медијација се решени некаде 50% од предметите што претставува одличен резултат за медијацијата. Од почетокот на јануари 2010 година, како дел од екстензивните измени и дополнувања на Законот за граѓанската постапка, се применува Прописот 24.1 со кој задолжителниот обид за решавање на спорите со медијација ги опфаќа сите спорови започнати во Отава, Торонто и Есекс.

Австралија

Во Австралија медијацијата е, исто така, задолжителна слично како во САД и Канада постигнатиет резултати од медијацијата се слични со оние во Канада.

Италија

Во Италија скоро две години во праксата успешно функционира концептот на задолжителен обид на медијација.

Црна Гора

Врз основа на членовите 326, 327 и 328 од Законот за семејство (Сл. лист на РЦГ бр.1/07) во Република Црна Гора е воведен задолжителен обид за медијација во семејните спорови. Ова претставува значителен прогрес на правосудниот систем во Црна Гора.

Република Словенија

Во Словенија со член 19 од Законот за алтернативно решавање на спорови во Република Словенија се воведува задолжителен обид за

медијација. Истиот концепт е производ на исклучително силно академско и медисјко покривање.

2. Република Македонија и медијацијата

Повеќе од шест години од донесувањето на Законот за медијација, концептот на доброволната медијација во реалноста не покажува некои забележителни резултати.

Во основа бројот на решени предмети во постапка на медијација е незначителен и во таа смисла решени се околу стотина предмети, што претставува релативно скромна бројка ако се земе во предвид посакуваниот обем на можната ангажираност на 167 медијатори во Република Македонија и основната системска заложба за поставување на медијацијата како алтернативен начин на решавање на спровите.

Праксата покажува дека во споредба со земјите кои применуваат задолжителна медијација впечатливо е да се истакне дека македонскиот концепт на алтернативна медијација не го оправдува атрибутот на практична и функционална медијација. Неминовна е констатацијата дека концептот на „доброволна медијација“ не функционира и единствено решение е да се замени со друг поефикасен систем и воведување на задолжителна медијација.

Во услови на постоење на компаративно напреднати и ефикасни функционални системи на практикување на задолжителната медијација, реално постојат можности за менување на менталниот код и разлисување во насока на натамошно консолидирање на начините и формите на решавање на споровите.

Во основа не се доволни само прокламативните параметри на доброволноста и незадолжителноста, туку треба да се користи и законската облигаторна форма, која по дефиниција ја детерминира обврската секоја страна да направи напор повеќе. Оттука се наметнува прашањето зашто да се применува медијацијата во својата гола и излитена форма ако се претпостави можноста и потребата за примена на прерогативот задолжителност и верувањето за ефикасно и практично надминување на спорните состојби на поефикасен начин.

Медијацијата во Република Македонија во периодот на своето воспоставување создаде амбиент за можноста од мултидисциплинарен концепт и условно екипираност на повеќе професии кои согласно законските одредби имаа обврска да ја одработат примарната улога на медијацијата. Во тој почетен стадиум, на адвокатите им се даде историска можност од позицијата на регулирана професија активно да учествуваат во креирањето и операционализирањето на медијацијата во целина. Во

основа тоа значеше практично почитување на основните постулати на адвокатскиот етички кодекс на однесување во меѓународна рамка и апострофирање на улогата на адвокатот и заложбата да се постигне решение на предметот со вонсудска спогодба – медијација.

Останува прашањето колку адвокатите успешно ги одработија тогашните претпоставки во пракса?

Гледано реално и без предрасуди и согласно досегашните параметри, со сигурност може да се подвлече дека адвокатите во Република Македонија имаат интерес и професионална заложба да го подржат и промовираат воспоставувањето на задолжителен обид на медијација. Во основа со задолжителниот концепт на медијација кај адвокатите би се помовирала заложбата за заштита на клиентите и нивниот интерес.

Во оваа смисла концептот на задолжителната медија во значителна мера е подржан од повеќето медијатори кои имаат различен професионален формат и интерес за поефикасна и недвосмислена заложба за активно учество во решавање на спорови.

Алтернативната форма на медијаторот би се заменила со декларативната можност да се биде вистински и практично активен, задолжително и безусловно етаблиран чинител во медијацијата.

Оттука, повеќе од јасно може да се истакне потребата од сериозен поширок институционален пристап на општеството и заинтересираните страни за измена на концептот и воведување на задолжителниот обид за медијација.

Како до концептот за задолжителна медијација во Република Македонија?

Остварувањето на посакуваниот концепт може да се оствари преку измена и доплнување на различни форми на постојните законски одредби, кои во основа на различни начини ја третираат медијацијата и даваат можност за нејзино практикување:

- Предлог-закон за измена и дополнување на Законот за работни односи;
- Предлог за измена и дополнување на Законот за семејство (Сл.весник бр.157/2008);
- Предлог-закон за измена и дополна на Законот за облигациони односи;
- Предлог-закон за измена и дополна на Законот за мирно решавање на работните спорови;
- Предлог-нацрт на Закон за измена и допона на законот за заштита на потрошувачите;

- Предлог-закон за измена и дополнувања на Законот за државен пазарен инспекторат;
- Предлог за измена и дополнување на Законот за задолжително осигурување во сообраќајот (Сл.весник бр.88/2005);
- Предлог-закон за измена и дополнување на Законот за бесплатна правна помош;
- Нацрт-предлог за измена и дополнување на Законот за малолетничка правда.

Во суштина, земјите мора да бидат докрај сигурни за постигнатиот обем во кој ќе се ограничи правото на странката со задолжително упатување на споровите на медијација и со тоа ќе се дефинира и правото за задолжителната медијација.

Кои се придобивките од концептот на задолжителна медијација во Република Македонија?

Врз основа на анализите и истражувањата на досегашната алтернативна форма на медијацијата, практикувањето во изминатите години, недвосмислено може да се истакне дека македонската медијација има потреба од радикална промена.

Според досегашните анализи и истражувања претпоставени се низа компаративни вредности и предности предности од нејзиното воспоставување. Воведување и практикување на задолжителниот обид за медијација во Република Македонија реално ќе влијае да се постигне големо растоварување на судството, во областите кои во моментот се силно експлоатирани и не покажуваат ефикасност во решавање на споровите. Новиот концепт на задолжителна медијација ќе обезбеди поголема ефикасност и економичност.

Перспективи на задолжителната медијација во Република Македонија

Концептот на задолжителна медијација во Република Македонија може да се оствари врз основа реално поставување на неколку параметри:

- измена и дополнување на одредбите од Законот за медијација со воведување на концептот задолжителниот обид на медијација во семејните, имотните, стопанските и другите спорови;
- институционална подготвеност и заложба на државата (Министерството за правда);
- безрезервна поддршка на медијацијата од сите учесници (физички и правни лица);

- силна промоција на задолжителната форма на медијација;
- зголемување на улогата на КМРМ како единствена организациска структура надлежна за медијацијата и нејзиното функционирање и натамошен развој;
- подобрување на соработката со бизнис заедницата;
- развојни концепти и проекти за натамошен развој на медијацијата и истакнување на значењето во општеството.

Европска институционална рамка

Во рамките на Европската унија, задолжителната медијација е регулирана во секундарното право, каде што Советот на Европа ги поставува Препораките за воведување на задолжителен обид на медијација (Препорака бр. REC (201) 9 на Советот на Европа, Прилог кон Препораката I Препорака бр. REC(2002) 10.

Со тоа Советот на Европска ја отвара можноста земјите-членки да одлучуваат за евентуалното прифаќање на понудените правни механизми.

Решавањето на спровите во Европската унија се остварува со посредувањето и медијација како вообичаени форми на алтернативни средства, но во исто време постои можност за нивна примена и пред официјалното започнување на судската постапка.

На тој начин сосема реално се наметнува прашањето за потребата од задолжителна примена на алтернативните средства, што претставува предуслов за започнување на судската постапка.

3. Медијација и медијаторите во Република Македонија

Фактори коишто влијаат врз определбата за медијаторите за задолжителна медијација

Со цел да се одговори на заложбата за воведување на задолжителна медијација во Република Македонија, основна претпоставка е остварување на темелна анализа и истражување на специфичностите и карактеристиките на медијаторот како основен промотор и медијацијата како основна форма на постапување.

Основна цел на истражувањето беше насочено кон медијаторот во Република Македонија и анализа на неговиот профил со цел да се истражи дали алтернативниот медијатор е способен да спроведува задолжителна медијација како нов концепт во решавање на спровите.

Истражувањето е составено во амбиент во кој се испитуваат мислењето, определбите и ставовите на медијаторите во рамките на актуелните состојба со медијацијата во Република Македонија.

Гледано низ кратка историска генеза, битно е да се напомене дека Медијацијата е воведена во 2006 година како систем на алтернативно решавање на спорови за што за прв пат беше донесен Законот за медијација во 2006 година. Законските одредби го воведоа системот на вонсудско решавање на спорови „со цел да ја намали преоптовареноста на судовите со значителен број на предмети, да овозможи побрз и поекономичен пристап на граѓаните до правдата и ефикасно алтернативно решавање на спорови“.

Во истовреме се дефинира и подлабоко се поставува институционалната форма на медијацијата. Измените и дополнувањата на Законот уредуваат, Комората на медијатори да биде правен субјект, што обезбедува полесно функционирање на Комората и нејзината регистрација во Централниот регистер на Република Македонија.

Беше констатирано дека бројот на предмети од создавање законски претпоставки до денесе е мал и покрај многубројните законски интервенции, институционални прилагодувања и проектна поддршка. Затоа беше оценето дека проширувањето на областите на примена на медијацијата ќе води кон подобри резултати. Со цел да се овозможи пристап за решавање на споровите пред и по почетокот на парнична постапка Законот за медијација беше дополнет во функција на подетално уредување и можност за суштинско функционирање.

Во Регистарот на медијатори на Република Македонија запишани се вкупно 169 медијатори што претходно посетувале иницијална обука и 22 медијатора, обучени за обучувачи за медијација. Повеќето од нив немаат спроведено постапка за медијација.

Недостатоците на медијацијата во Република Македонија

Сите измени на правната и институционалната рамка во Република Македонија остварени во изминатиот период не се засновани на детална анализа за влијанието и реалната состојба со медијацијата. Најголем дел од измените и дополнувањата се мотивирани од желбата за краткорочни резултати и очекувања дека Законот ќе ги донесе планираните резултати.

Постојат очигледни разлики во концептот за развој на медијацијата што не се предмет на јавна и дискусија и создаваат конфузија меѓу медијаторите и јавноста со што се оневозможува имплементација на медијацијата. Оттука, се чини дека основната претпоставка за успешна медијација е базирана на третирањето во поглед на концепцијата за реализација на медијацијата како задолжителна или како факултативна. Во првиот случај страните во спорот би биле законски обврзани да го поминат процесот на медијација, а во вториот ако доброволно се согласат.

Образложението за задолжителна медијација се темели на фактот дека на овој начин ќе биде зголемена нејзината примена во праксата со почитување на строга и дефинирана законска форма од која не смее да иа отстапување.

Комората на медијатори и нејзината позиција во медијацијата

Во основа улогата и значењето на Комората на медијатори на Република Македонија е значително модифицирана со измените на Законот за медијација. Во таа смисла, Комората повеќе не е одговорна за почетните обуки на медијаторите и издавање сертификати. Така, Комората единствено одговорна за ажурирање на Регистарот на медијатори и регистрација на предмети на медијација.

Во тој контекст евидентна е заложбата на различни институции кои што се залагаат за организирање и изведување обуки. Но, се поставува прашањето за вистинската и реална потреба од таков тип на моделирање на медијацијата?

Со измените на Законот за медијација, од 2009 година, дотогашната надлежност на Комората на медијатори за организирање обуки ја презема Министерството за правда.

Во основа, јвноста во Република Македонија не е информирана за можностите што ги дава медијацијата во решавање на спорите, не постои реална и издржлива комуникациска стратегија на Комората и другите надлежни институции за промоција на медијацијата. Практично, во одредени средини и категории од населението постои отпор кон прифаќање на медијацијата како резултат на погрешни или недоволни информации. Може да се заклучи дека нивото на транспарентноста на активностите од сите субјекти вклучени и задолжени за развој на медијацијата е ниска со слаб и недоволен електронски запис од информативен карактер.

Предмет на истражување

Медијаторите во Република Македонија од своето формирање во Комората на медијатори реализираат активности со цел медијацијата да биде позастапена во македонското општество во решавањето на спорите меѓу две страни.

Многубројните судски постапки би можеле да бидат решени преку медијација за што е потребно информирање на јвноста за можностите што ги дава медијацијата. Во овој контекст од особено значење и важност има личната перцепција и ставовите на медијаторите за медијацијата, нивната информираност, желба и мотивираност за ангажирање во промоција на медијацијата и активности што треба да бидат преземени, како и издвојување на најголемите проблеми со кои се соочува медијацијата.

Медијаторите како лично засегната страна во развојот на медијацијата на најдобар начин можат да ја опишат состојбата, да ги констатираат добрите и слабите страни и да предложат насоки за подобрување на состојбите преку конкретни активности што би биле реализирани во наредните 12 месеци.

Реализацијата на вакви активности претпоставува медијаторите да располагаат со квалитетни и точни информации за да можат навремено да излезат во пресрет на потребите на страните во спорот. Во одредена мера активностите на медијаторите во поглед на примената на медијацијата во пракса е условена од ангажирањето на институции, како што се судовите и Министерството за правда.

Основни цели на истражувањето:

- утврдување на новиот концепт на задолжителна медијација;
- анализирање на професијата медијатор како основна професија;
- промоција и афирмација на задолжителната медијација од аспект на профилот медијатор;
- промоција на постапката на задолжителна медијација и нејзините предности.

Методолошки приод - општа претпоставка

Ако медијаторите располагаат со висок степен на квалификација и квалитетни и точни информации и сознанија за медијацијата и нејзините можности и имаат лична посветеност и мотивираност да вршат медијација во колку што е можно поголем број и ако залагањето на другите субјекти се остварува во правна рамка и предвидени законски претпоставки и реални потреби на граѓаните (да ја поттикнуваат медијацијата како постапка меѓу страните во спорот), тогаш може да се очекува значително намалување на бројот на постојните судски постапки и брзо завршување на спорите меѓу различни страни.

Посебна претпоставка

Задолжителна медијацијата може да заживее врз основа на најмалку две претпоставки:

- да се направат измени и дополнувања во законските решенија;
- медијаторите добијат директна поддршка од надлежните институции, пред сè од судовите кои првенствено треба да го аспостарофираат облигаторниот концепт за решавање на спорите.

Примерок од истражувањето

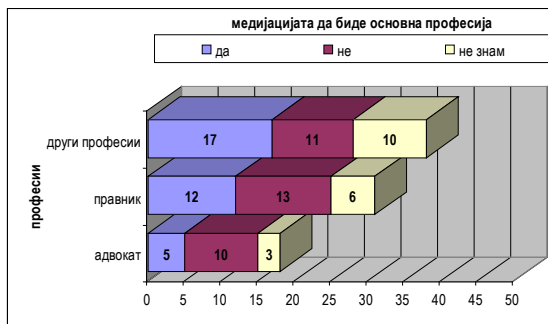
Во истражувањето Прашалникот им беше понуден на сите медијатори

со кои можеше да биде остварен контакт при што неколкумина не можеа да го учествуваат во анкетата и покрај искажаната желба поради нивна ангажираност во периодот кога се спроведуваше истражувањето. Од вкупно утврдениот број медијатори 160 во истражувањето учествуваа 87 испитаници, односно 54.4% го пополнија прашалникот што претставува високо ниво на учество во анкетањето.

Медијацијата како основна професија

Во намерата да се претстави реална слика за состојбите колку што е можно попрецизно одредена состојба одредени категории и вредности се споени во една целина¹. Прашањето за основна професија е елементарна перцепција за многу договори. Професијата што ја вршат медијаторите во овој период покажа разлики меѓу нив кога се има предвид определбата медијацијата да биде основна професија (*графикон 1*).

Во овој поглед, 17 медијатори опфатени во категоријата други професии афирмативно се изјаснуваат за оваа активност, а само 5 медијатори кои се адвокати сметаат дека оваа активност би требало да се преземе во наредните 12 месеци. Двојно повеќе адвокати од вкупниот број адвокати негативно се изразуваат медијацијата да биде основна професија, а најголема поделеност спрема оваа активност се јавува кај медијаторите правници, каде што 13 се изјаснуваат негативно и 12 се определуваат афирмативно за оваа активност.

Графикон 1- Медијата како основна професија

Во овој дел е анализиран медијаторот од позиција на професија и преземање, односно не преземање активности за медијацијата да биде

1) Оваа постапка беше направена за прашањето „професија“ каде што поради мал број вредности за повеќето професии беше извршено групирање под категоријата друго. Во оваа категорија збирно се следниве професии: економист, социјален работник, новинар социолог, професор.

основна професија во наредните 12 месеци.

Од горенаведеното може да се констатира дека определбата да не биде преземена оваа активност во наредниот период кај адвокатите е видлива во споредба со сите други професии и правниците. Отпорот спрема можноста медијацијата да биде основна професија ја доведува во прашање нивната позиција како адвокати, односно ја намалува можноста медијацијата да им биде дополнителна активност и ги става во позиција да се откажат од адвокатурата како професија.

Реализацијата на оваа активност реално може да доведе и други професии во слична позиција, каде што ќе мора да се определат за една од нив. Евидентно е дека кај непреземањето на оваа активност не ја доведува во прашање позицијата на адвокатите и некои професии при вршењето на медијацијата, од една страна, и не создава можности за нејзин интензивен развој затоа што реално за сите професии таа е само дополнителна работа која може но не мора да се врши редовно.

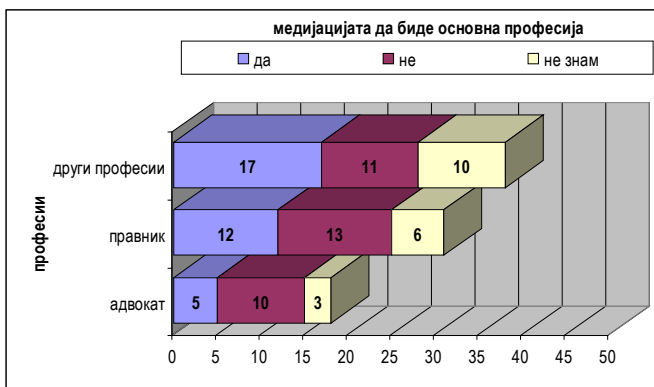
Влијанието на професијата врз можноста професионално да работат како медијатори

При анализа на податоците за влијанието на професијата врз можноста професионално да работат како медијатори, односно тоа да им биде основна професија ако се создадат законски претпоставки (*графикон 2*) може да се забележи слична тенденција на одговори како во претходното прашање, односно, медијаторите адвокати во споредба со другите професии и правници во помал број се определуваат медијацијата во периодот после изминати 12 месеци да им биде основна професија.

Од вкупниот број *други професии* 19 медијатори се решени да работат професионално како медијатори, 17 правници и само 6 адвокати. Може да се забележи дека голем број медијатори од сите професии истакнуваат дека не размислувале за таквата можност што упатува на доминантната претстава кај повеќето медијатори за медијацијата само како дополнителна дејност.

Прашањето медијацијата да биде основна професија како можност е отворено и во наредниот период реално е да се очекуваат нови идеи и предлог-решенија со цел да се постигне напредок на овој план. Професијата што ја вршат медијаторите во овој период покажа разлики меѓу нив кога се има предвид определбата медијацијата да биде основна професија (*графикон 2*). Во овој поглед, 17 медијатори што се во категоријата други професии афирмативно се изјаснуваат за оваа активност, а само 5 медијатори што се адвокати сметаат дека оваа активност би требало да се преземе во наредните 12 месеци. Двојно повеќе адвокати од вкупниот број

адвокати негативно се изразуваат медијацијата да биде основна професија, а најголема поделеност спрема оваа активност се јавува кај медијаторите правници, каде што 13 се изјаснуваат негативно и 12 се определуваат афирмативно за оваа активност.

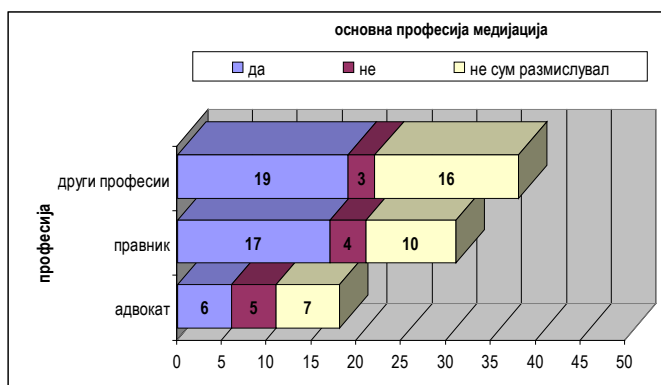
Графикон 2 - Професија и преземање, односно непреземање активности за медијацијата да биде основна професија во наредните 12 месеци

Може да се констатира дека определбата да не биде преземена оваа активност во наредниот период кај адвокатите е видлива во споредба со сите други професии и правниците. Отпорот спрема можноста медијацијата да биде основна професија ја доведува во прашање нивната позиција како адвокати, односно ја намалува можноста медијацијата да им биде дополнителна активност и ги става во позиција да се откажат од адвокатурата како професија.

Реализацијата на оваа активност реално може да доведе и други професии во слична позиција, каде што ќе мора да се определат за една од нив. Евидентно е дека кај непреземањето на оваа активност не ја доведува во прашање позицијата на адвокатите и некои професии при вршењето на медијацијата, од една страна, и не создава можности за нејзин интензивен развој, затоа што реално за сите професии таа е само дополнителна работа која може но не мора да се врши редовно.

При анализа на податоците за влијанието на професијата врз можноста професионално да работат како медијатори, односно тоа да им биде основна професија ако се создадат законски претпоставки (графикон 3) може да се забележи слична тенденција на одговори како во претходното прашање, односно медијаторите адвокати во споредба со

другите професии и правници во помал број се определуваат медијацијата по 12 месеци да им биде основна професија. Од вкупниот број *други професии* 19 медијатори се решени да работат професионално како медијатори, 17 правници и само 6 адвокати. Може да се забележи дека голем број медијатори од сите професии истакнуваат дека не размислувале за таквата можност што упатува на доминантната претстава кај повеќето медијатори за медијацијата само како дополнителна дејност.

Графикон 3 - Професија и дали лично би сакале по 12 месеци да започнете професионално да работите како медијатор

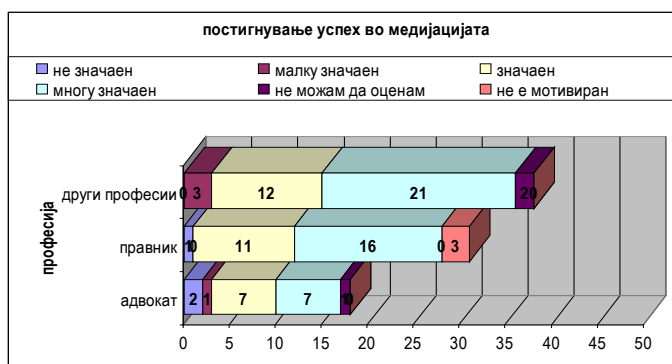
Немањето став по ова прашање укажува дека повеќето медијатори не се подготвени, од една страна и немаат сознанија за условите под кои би се извршувала медијацијата, од друга страна, за што во голема мера причина за несоздавањето услови за оваа можност треба да се бара во постојните законски решенија, активностите на Министерството за правда и програмските определби на Комората на медијатори.

Професија и влијание на факторот можноста да постигне успех во оваа област како медијатор

Од вкупниот број медијатори во *другите професии* (графикон 4) речиси двојно повеќе се определиле дека *личното задоволство што работат медијација* е многу значаен фактор (22) во однос на оние што се изјасниле дека е значаен (12), додека бројот на адвокати што се изјасниле дека овој фактор им е многу значаен е четири пати помал од оние што се што изјасниле дека им е значаен (12). Бројот на правници што овој фактор го сметаат за многу значаен (16) е видливо поголем од бројот на оние што се определиле дека им е значаен (7) Може да се констатира дека

професијата на медијаторите и во овој поглед има влијание врз нивната определба за одредување на степенот на значење на факторот *лично задоволство да работи медијација*, при што кај адвокатите овој фактор е повеќе прифатен како значаен, а кај правниците и другите професии како многу значаен.

Немањето став по ова прашање укажува дека повеќето медијатори не се подготвени, од една страна и немаат сознанија за условите под кои би се извршувала медијацијата, од друга страна за што во голема мера причина за несоздавањето услови за оваа можност треба да се бара во постојните законски решенија, активностите на Министерството за правда и програмските определби на Комората на медијатори.

Графикон 4 - Професија и влијание на факторот можноста да постигне успех во оваа област како медијатор

Од вкупниот број медијатори адвокати (графикон 4) *постигнувањето успех во медијацијата* како фактор што ги мотивира да вршат медијација, поеднаков број се определиле за значаен и за многу значаен степен (7), додека од *другите професии* речиси двојно повеќе се определиле дека за нив е многу значаен фактор (22) во однос на оние што се изјасниле дека е значаен (12). Бројот на правниците што се изјасниле дека овој фактор им е многу значаен е поголем од оние што се што изјасниле дека им е значаен (16 наспроти 11). Може да се констатира дека значењето на овој фактор меѓу професиите повторно има послабо значење кај адвокатите во споредба со другите професии, каде што овој фактор се оценува како многу значаен во мотивираноста да се врши медијација.

Заклучок и перспективи

Во рамките на реформскиот процес на правосудниот систем во Република Македонија за првпат медијацијата се поставува и добива соодветен третман со другите целни групи како што се адвокатите, нотарите и извршителите.

Процесот на апроксимацијата на националното право со правото на Унијата ги опфаќа сите активности кои се преземаат со цел да се унифицира националното законодавство со законодавството на Унијата. Во таа насока, преку Националната стратегија за апроксимација на правотот, се поставува највисок приоритет во изнаоѓање на други патишта со што на граѓаните им се овозможува еднаков пристап до правдата. Токму затоа, донесувањето на Законот за медијација и создавањето на Комората на медијатори на Република Македонија, претставуваат најзначајна примена на Законот, преку препознавањето и упатувањето на предметите погодни за медијација.

Но, тука завршува едно поглавје и сосема логично започнува ново. Имено, се пожестоки се залагањата за воведување на концептот биде Задолжителна медијација како логичен продолжеток на досегашната излитена алтернативна медијација за решавање на спорите.

Врз основа на досегашното практикување на медијацијата и постапката за спроведување на медијација, Република Македонија има сериозна потреба од реална перцепција за воведување задолжителна медијација како единствена алтернатива која нуди бројни практични и проверени погодности и предности во повеќе земји од соседството, Унијата и пошироко. Време е за промени, за доброто на оние кои имаат вистинска потреба со вистинско средство да се реши спорот и да надвлее разумот наспроти стереотипите и декаденцијата.

Токму заради тоа и со цел реално да се оправда потребата од дефинирање на профилот на рамката за задолжителна медијација, направено е темелно истражување во неколку сегменти.

Еден од основните тематски преокупации на задолжителната медијација се врзува за определбата за преземање *одредени активности во наредниот период со единствена цел, медијацијата да биде основна професија*. Дел од медијаторите кои се во приватниот сектор веќе имаат приватна практика и преземањето активности, медијацијата да биде основна професија, во нивната перцепција нема главно значење. Оттука, професијата што ја вршат медијаторите покажува разлики меѓу нив кога се има предвид определбата медијацијата да биде основна професија.

На пример, адвокатите, во споредба со другите професии најмалку се определуваат за можноста медијацијата да биде професија, односно

најмногу искажуваат негативен став спрема преземањето на оваа активност. Отпорот спрема можноста медијацијата да биде основна професија ја доведува во прашање нивната позиција како адвокати, односно ја намалува можноста медијацијата да им биде дополнителна активност и ги става во позиција да се откажат од адвокатурата како професија.

Медијаторите со други професии и одредени фактори со кои се определува односот спрема медијацијата ги оценуваат како многу значајни во споредба со ставот на адвокатите. Во овој контекст, важно е да се апострофира дека адвокатите претставуваат критична маса во Комората на медијаторите и делуваат покрај своите основни и зададени активности согласно со одредбите од Законот за адвокатура. Сите останати медијатори припаѓаат на различни професии и занимања и во суштина делуваат дериватно, како втора професија, па оттука личично се дијагностицира нивниот условно речено „пасивен однос во улога на медијатори”.

Од друга страна, постои претпазливост кај медијаторите и голема неизвесност кога се говори за *медијацијата како професија*, бидејќи е поврзана директно со егзистенцијата и голем дел од медијаторите и покрај личната поединечна желба и мотивираност нема да решат да ја извршуваат медијација како професија, туку само како дополнителна дејност. На пример, кај директорите и државните службеници постои висок степен на нерешителност, медијацијата да им биде професија во наредните две години за разлика од самостојните професии и категоријата *други*, каде што се јавува повисок степен на несогласување.

Податоците укажуваат на две потенцијални тенденции во однесувањето на медијаторите. Прво, кога станува збор за краток временскиот рок за донесување одлука медијацијата да биде професија, кај директорите и државните службеници се јавува повисок степен на нерешителност. Второ, ако временскиот рок е недефиниран, тогаш во основа имаат позитивен став и со тоа медијацијата да им биде основна професија. Трето, кај медијаторите со самостојни професии бројот на оние што ја избираат медијацијата како професија во двата случај е многу мал.

Медијаторите со понизок степен на информираност со ставот *чекам да видам како ќе се покаже медијацијата во пракса, па потоа професионално да се обидам* многу повеќе не се согласуваат, во споредба со медијаторите што се сметаат дека се повеќе информирани кои во поголема мера се изјаснуваат дека се согласуваат и дека не се согласуваат со овој став. Високиот степен на неопределени медијатори по ова прашање само ја потврдува веќе констатираната забелешка дека медијаторите не се подготвени во голем број да се определат професионално да ја вршат медијацијата.

Важен сегмент во медијацијата е пошироката афирмација и *влијанието на факторот за постигнување успех во медијацијата како медијатор, вклучувајќи го личното задоволство. Или поедноставно, значи дека во реалноста општеството креира одредена клима за третирање на постапката на медијација и потребата од незјиното практикување.*

Во оваа смисла, особено е нагласена улогата на сите актери почнувајќи од медијаторите, активностите на Министерството за правда и програмските определби на Комората на медијатори како силен институционален систем на креирање политика и спроведување на медијација.

Република Македонија ги доживува реформските процеси, а заедно со нив ја промовира и медијацијата со која се афирмира решавањето на спорите по мирен пат, со изнаоѓање на заедничко прифатливо решение. Медијацијата, во својата суштина, би значела зголемување на ефикасноста на работата на правосудните институции и намалување на бројот на нерешените предмети.

Постапката на задолжителна медијација отвара можност на сите инволвирани страни во даден спор да воспостават реална комуникација и активно да учествуваат во изнаоѓањето на заемно прифатливо решение за спорот. Оттука, значењето за поширока примена на медијацијата, произлегува од предноста на системот за решавање на спорите, што овозможува пред сè, да се земат во предвид меѓусебните интереси на страните и можноста за постигнување спогодба, како израз на доброволниот пристап и волја за постигнување заеднички компромис.

Република Македонија ја прифаќа модерната медијација како начин на однесување и една од можностите за вонсудска постапка, која е силно изразена во западниот свет и земјите на Европската унија. Се разбира во медијацијата инфраструктура соодветната постапка се манифестира на различни начини како израз на специфичностите, но во основа оперативната матрица е унифицирана и високостандардизирана. Во земјите-членки на Европската унија има земји со дефинирана, пишана и задолжителна медијација, изразена во строга законска форма, но има и такви земји во кои медијацијата функционира без соодветна законска рамка.

Постапката на медијација и нејзината примена овозможува на сите граѓани брзо решавање на спорите и гарантира правично постапување, ефикасност, неутралност, непристрасност и доверливост.

Користена литература:

- Aclanda “Resolving disputes without going to court”, Century, London, 1995,
Alfini, Dispute resolution Alternatives, “What we know and what we need to know”, 82, Ilionis bar Journal 1994,
МАТРА проектот „Поддршка за унапредување на имплементацијата на медијацијата во Македонија“, финансиран од Холандската амбасада во Скопје. 2012,
Сотироски, Љ. „Прирачник за обука на медијатори“, Министерство за правда на Република Македонија, Проект на IFC, Скопје, 2011 година,
Bush, R.A.V. Polger, “The promises of mediation”, San Francisco, 1994
European Forum for Restorative Justice “Fifth Conference of the European Forum for Restorative Justice”, Verona, Italy, 2008,
Закон за медијација „Службен весник на РМ», број 60/06,
Измени и дополнувања на Законот за медијација „Службен весник на РМ», бр. 78/06,
Измени и дополнувања на Законот за медијација („Службен весник на РМ», бр. 114),
International Finance Cooperation „Стоп, медијатор, договор”, ИФЦ, 2005,
Centrum voor Conflicthantering, de Rechtspraak, „Упатување спорови на медијација”, 2006,
Роџер Фишер и Вилијам Јури, Харвардски проект за преговори “Да се дојде до ДА, Преговарање без попуштање”, 2009,
Seminar- Медијација, “Јавна Instanova Centar za edukaciju sudija i tuzilaca, Sarajevo”, 2003,
SEEM – “Regionalna Konferencija Foruma za medijaciju Jugoistocne Evrope”, 2006 Skopje,
SEEMF – “Regionalna Konferencija Foruma za mirenje zamalja Jugoistocne Evrope”, 2008, Zagreb,
Препорака на Комитетот на министри на Советот на Европа, бр. R (98) 1 за семејна медијација, 1998,
Препорака на Комитетот на министри на Советот на Европа бр. R (99) 19 во врска со медијацијата во кривичната постапка, 1999,
Препорака на Комитетот на министри на Советот на Европа RES (2001) 9 за алтернативите во судските процеси, 2001,
Препорака на Комитетот на министри на Советот на Европа RES (2002) 10 за медијација во граѓанските предмети, 2002,
MATRA “Project Support to improving of mediation in Macedonia”, Gap Assessment Report, 2012.